

ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ. ІСТОРІЯ ОСВІТИ

УДК 378 (091) (477) «1917/1920»

Оксана БУНЧУК,
кандидат педагогічних наук,
асистент кафедри педагогіки і педагогічної майстерності
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

РОЗВИТОК ВИДАВНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВАРИСТВА ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ШКІЛЬНИЦТВА (1917-1920 рр.)

У статті проаналізовано теоретичні основи доведення методом від супротивного; розглянуто класичні та некласичні схеми, практичне застосування означеного доведення, деякі питання методики, роль усних вправ та використання методу від супротивного в позакласній роботі.

Ключові слова: *теорема, метод від супротивного, закон виключення третього, класична та некласична схеми.*

В статье проанализированы теоретические основы доказательства методом от противного; рассмотрены классические и неклассические схемы, практическое применение указанного доказательства, некоторые вопросы методики, роль устных упражнений и использование метода от противного во внеклассной работе.

Ключевые слова: *теорема, метод от противного, закон исключенного третьего, классическая и неклассическая схемы.*

In the article analyzes the theoretical basis of the method of proof by contradiction, considered the classical scheme of proof by contradiction, non-classical scheme of proof by contradiction method, the practical application of the method of proof by contradiction, some issues of methodology, the role of oral exercises and use the method of contradiction in extracurricular activities.

Key words: *theorem, the method of contradiction, the law of excluded middle, classical and non-classical scheme.*

Постановка проблеми. Під час розбудови української незалежної держави важливим є надійно закладений фундамент із правильно організованою системою освіти. Проте цей аспект може бути ефективним лише за умови вивчення історичного досвіду

та залучення його найбільш прогресивних моментів у сучасній практиці. Для підняття престижності української освіти суспільство не може ігнорувати той досвід, що накопичував наш народ, виборюючи право на рідну школу і навчання українськими підручниками. У цьому контексті вивчення досвіду діяльності Товариства шкільної освіти в галузі друкування шкільних підручників українською мовою дасть можливість дослідити цей процес, виявити прогресивні тенденції, окреслити перспективу використання позитивних напрацювань у складних соціально-політичних умовах 1917-1920 рр., переклавши їх.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Тема, яку ми порушуємо, ще не набула достатнього висвітлення в історико-педагогічній літературі. Видавнича діяльність Товариства шкільної освіти 1917-1920 рр. була в центрі уваги таких сучасників Товариства, як М. Грушевський, Д. Дорошенко, Б. Пастернак, С. Сірополко, а також учених нашого часу, зокрема А. Боровика, С. Єфремова, І. Лікарчука, Б. Матроса, П. Ротача та ін.

Метою даної статті є обґрунтування того, що освітній рух на Україні 1917-1920 рр. підтримували широкі верстви населення, зокрема й такі громадські організації як Товариство шкільної освіти. Завдяки діяльності цього Товариства була організована видавнича справа підручників рідною мовою в нелегкий час для українського народу.

Виклад основного матеріалу. Із пошуком шляхів реалізації нового змісту освіти в незалежній Україні в нерозривному зв'язку поставала проблема створення підручників для української школи.

У відозві до українського народу від 22 березня 1917 р. та в резолюції Українського національного конгресу (квітень 1917 р.) Українська Центральна Рада визначила основні напрями своєї діяльності в галузі розвитку освіти. У цих документах

першочерговими завданнями визначено відродження української мови, створення національних освітніх закладів, збільшення кількості україномовних газет, журналів, художньої й навчальної літератури, розвиток бібліотечної справи, науки, музичного, театрального та образотворчого мистецтва тощо [3].

Серед цих проблем однією з найголовніших було відродження української мови і друкарської справи, оскільки, як відомо, сумнозвісним циркуляром царського міністра внутрішніх справ П. Валуєва (1863 р.) та Емським указом імператора Олександра II (1876 р.) заборонялося вживання української мови і друковане українське слово. Враховуючи таке становище, одним із найважливіших напрямів розвитку національної школи цього часу можна вважати створення шкільних підручників на українській мові.

Проте поставало питання, де ж взяти українські підручники? У 1917 році, з початком революційно-демократичних процесів, проблема випуску українських підручників починає вирішуватися більш ґрунтовно. У ході роботи I Всеукраїнського учительського з'їзду, у квітні 1917 р., його учасники неодноразово порушували питання щодо видання українських підручників. Отже, I Всеукраїнським учительським з'їздом були поставлені вимоги до предметних комісій при Товаристві шкільної освіти: розробити нові українські підручники і узгодити єдині термінології. А до того часу, коли нові підручники будуть підготовлені й надруковані, було вирішено використовувати навчальну літературу попередніх років видання, лише передрукувавши її в необхідній кількості.

Товариство шкільної освіти, виконуючи постанови I Всеукраїнського учительського з'їзду, створило предметні комісії, які працювали над створенням термінологій, програм, підручників із різних предметів, правопису для української школи. Таким чином, Товариство шкільної освіти розпочало роботу з виконання рішень I Всеукраїнського учительського з'їзду щодо підготовки українських шкільних підручників. Хоча не вистачало коштів та друкарських засобів, але ж Товариство у пошуках виходу зі скрутного становища намагалося знайти підтримку від приватних осіб, органів місцевого самоврядування, брало дотації, позики в Секретаріаті та Міністерстві освіти [10, арк. 6].

Питання підготовки українських підручників обговорювалися й на II Всеукраїнському учительському з'їзді. Оскільки з 1 вересня 1917 р. навчання в нижчій початковій школі повинно було проводитись українською мовою, з'їзд звернувся до Секретаріату освіти й ТШО з проханням «забезпечити школу в Україні підручниками» [5].

Після цих подій Генеральний Секретаріат виділяє гроші Товариству шкільної освіти для будівництва власної друкарні. Це дозволило Товариству залучити до видавничої роботи багато науковців, педагогів, культурних діячів, які допомогли написати та підготувати до друку підручники для українських навчальних закладів [8].

До початку 1917/1918 н. р. друкарнями та видавництвами «Слово», «Вернигора», «Сіяч», «Шлях», «Череповський» та іншими було випущено сотні найменувань українських книжок для національної школи [4, № 96].

Товариством шкільної освіти велася й власна видавнича діяльність. Одним із головних її завдань було формування нового змісту освіти, що базувалася на національних принципах. Так, на виконання постанов Всеукраїнських учительських з'їздів, комісіями ТШО проведена значна робота з розробки програм, термінологій, основ правопису, підручників для українських шкіл усіх ступенів, які до 1 вересня 1917 р. були надруковані видавництвом «Товариство шкільної освіти». Вносилися корективи до програм та підручників відповідно до плану єдиної школи, але головна увага зверталася на видання підручників для нижчої початкової школи, з якої розпочалась українізація. Через неможливість підготовки нових якісних рукописів підручників, за браком часу, Товариством доопрацьовувалися і передруковувалися підручники, видані у попередні роки. Для розвитку видавничої справи, з метою забезпечення української школи підручниками на рідній мові ТШО брало позики в Секретаріаті та Міністерстві освіти, які витратило на друкування шкільної літератури.

Таким чином, заходи, вжиті Центральною Радою, Генеральним Секретаріатом освітніх справ, Товариством шкільної освіти, дали змогу вже у 1917-1918 н. р. розпочати перехід на навчання українською мовою у нижчих початкових школах і загалом забезпечити їх навчальною літературою.

Із приходом до влади гетьмана П. Скоропадського Міністерство освіти і мистецтва очолив М. Василенко, а основними підрозділами продовжували керувати попередні його керманічі, члени ТШО: С. Русова, О. Музиченко, А. Лещенко та інші. Це значною мірою сприяло продовженню всіх починань ТШО, які проводилися ще за часів Центральної Ради.

Видавничий відділ Міністерства освіти й мистецтва продовжував займатися роботою з підготовки українських шкільних підручників.

За часів Гетьманату значний внесок у формування національного змісту освіти внесли комісії видавничого відділу, які почали називатись експертними. Ці комісії продовжували свою роботу з рецензування існуючих українських підручників, а також їх рукописів, розпочату ще на початку квітня 1918 р., і приймали рішення про придатність чи непридатність їх до друкування та використання в навчальному процесі. За Гетьманату вказану роботу проводили одинадцять комісій, до складу яких входили й члени Товариства шкільної освіти [9, арк. 53-53 зв.].

Так, видавництвом «Товариство шкільної освіти» протягом літа до 1 вересня 1918 року було випущено 35000 екземплярів «Систематичного курсу арифметики» (Ч. I. Цілі числа) В. Шарка, 40000 екземплярів «Арифметичного задачника» (Ч. 2.) Н. Шульгіної-Іщук, 25000 екземплярів «Початкової географії» С. Русової (2 видання за редакцією географічної комісії ТШО), 35000 екземплярів «Рідних колосків», частина II читанки на рідній мові для 2 класу гімназії О. Стешенко [2, с. 68-72].

Як відзначив А. Боровик, з відновленням Української Народної Республіки, на чолі якої стояла Директорія, продовжувались освітянські реформування, розпочаті ще Центральною Радою [1]. Важливим напрямком цих перетворень була українізація всіх типів шкіл та вирішення проблеми забезпечення їх українськими підручниками.

Товариство шкільної освіти продовжило випуск навчальної літератури, а його члени приймали участь в обговоренні й рецензуванні нових книжок для української школи.

На Загальних зборах ТШО 3 (28) вересня 1919 р., підсумовуючи роботу Товариства з 1917 р. і по вказаний період, А. Лещенко в доповіді щодо його діяльності відзначив, що з 1917 р., коли справи української школи перейшли до держави, Товариство шкільної освіти переважно займалося виданням шкільних підручників [10, арк. 10 зв, 11].

Отже, як видно з викладеного вище, всі справи, що стосувалися видавничої справи, розпочаті ТШО за часів Центральної Ради, були продовжені під час правління Гетьманату та Директорії. Товариство продовжило свою видавничу діяльність із випуску літератури для української школи, а прибутки від її продажу й склали основу його матеріальної бази. Члени ТШО брали активну участь у роботі координаційних, експертних комісій із питань рецензування існуючих та розгляду й затвердження нових українських підручників при всіх урядах.

Реалізації планів видавничого відділу та експертних комісій у 1919 р. завадила складна ситуація, в якій опинилась Україна.

Із вересня до середини грудня 1919 р. тривала білогвардійська окупація майже всієї території України, що відобразилося на освітній справі. Уряд Добровольчої армії заборонив державне утримання українських шкіл. Досить рішуче стали на захист національної школи всі українські культурно-просвітні організації і товариства. Зокрема, як зазначалося в попередніх розділах, Товариство шкільної освіти бере в свої руки керівництво й утримання українських шкіл [7, с. 152-153].

В умовах суттєвого скорочення обсягу видання літератури для української школи, ТШО піклувалося про забезпечення шкіл різних ступенів підручниками. Крім того, воно продовжило друкувати шкільну літературу. Із цією метою при Товаристві було створено видавничу комісію, яка займалася питаннями видання шкільних підручників, методичної літератури, наукових та науково-популярних творів, каталогів літератури для інших громадських організацій [6, с. 22-23].

Зі зміною денікінської влади радянською перед Товариством знову постає питання ревізії програми своєї діяльності. ТШО ставить перед собою такі задачі: реалізація теоретично-педагогічних поглядів Товариства через заснування експериментальних трудових шкіл; постачання української школи і вчителів відповідною літературою, потрібною в умовах трудової школи.

Усім, кому не байдуже майбутнє української школи, необхідно зрозуміло, що так далі справа йти не може. Українські шкільні підручники повинні мати право на існування. Про це має подбати Товариство шкільної освіти і вважати цю справу своїм найважливішим завданням. Держава ніяк не справиться з цим завданням, особливо в період бурхливого життя в Україні, коли влада змінюється по декілька разів на рік. Крім того, відомо, що така справа як видавничі вимоги чималих затрат часу і відповідної підготовки. Тому це завдання найкраще може виконати постійне товариство, не пов'язане зі змінами влади.

Та обставина, що справа видавництва книжок належатиме приватному Товариству, дасть змогу

кожній демократичній владі, яка б вона не була, допомогти Товариству коштами, і крім того, дозволити залучити до цієї справи, як, до певної міри, комерційного підприємства, кооперативні та навіть приватні капітали.

Таке видавництво буде корисним і для самого Товариства, адже матиме тісний контракт з українською школою та джерело коштів, яке в скрутний для української школи момент може знову дозволити йому прийти на допомогу українській школі.

Потрібні документи були підготовлені й надіслані до Міністерства Народної Освіти, але відповіді Рада ТШО так і не отримала.

Не дочекавшись відповіді від Міністерства Народної Освіти і дбаючи про утворення власної фінансової бази, Рада Товариства на загальних зборах ТШО від 25 липня 1920 р. порушила питання про відкриття власного кооперативного торгового підприємства із продажу книжок [10, арк. 11, 13 зв.]. Ця пропозиція була підтримана зборами. Як свідчать архівні документи, Рада ТШО звернулася до Всеукраїнського кооперативного видавничого союзу з проханням підтримати Товариство книгами для фінансового обороту і відкриттям торгового кооперативу. Союз повідомив, що Книгоспілка нікому не «відпускає» книги ні в борг, ні в кредит, а лише за гроші. Також рекомендували Товариству не відкривати свій видавничий кооператив, адже від цього книжок на ринку не стане більше, а відкриття кооперативу вимагатиме величезних коштів, тому утримувати його під силу лише кооперації, а не громадській організації.

Проте наміченим планам не судилося реалізуватися. Із вересня 1920 р. починаються переслідування членів ТШО, в його приміщенні влаштовуються обшуки, майно й гроші конфісковано. Товариство припиняє свою діяльність.

У вивчених архівних документах більше не знайдено матеріалів щодо відкриття Товариством шкільної освіти видавничого кооперативу або таких, що підтверджували б продовження видавничої справи Товариством після 1920 року.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Одним із найважливіших напрямів просвітницької діяльності ТШО в 1917-1920 рр. було створення шкільних підручників українською мовою. Товариство відіграло вагому роль в організації видавничої справи в період Центральної Ради. Рада Товариства була координаційним центром, який керував роботою видавництва із питань видання шкільної літератури; вирішувала питання забезпечення шкіл українськими підручниками через повітові земства. Крім того, товариство займалося і власною видавничою справою: випущено підготовлені комісіями ТШО термінології, шкільні підручники.

Роботу з видання українських підручників Товариство продовжило і при інших урядах. Його члени під час Гетьманщини, Директорії активно брали участь у роботі експертних та координаційних комісій із питань видання нових українських підручників. За 1918 р. Товариством було випущено більше 135 тисяч екземплярів літератури для українських шкіл.

При денікінській владі ТШО виконувало функції забезпечення українських шкіл підручниками. З цією метою був створений книжковий склад, де

зберігалася друкована продукція, випущена ТШО й іншими видавництвами, які надавали допомогу національним школам. Товариство не припинило роботи із друкуванням шкільної літератури. З цією метою було створено видавничу комісію, яка продовжила свою діяльність і за рядянської влади.

Усього за час існування Товариства ним було видано більше 150 тисяч примірників термінологій та інших підручників – більше 225 тисяч.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Боровик А. М. Українізація загальноосвітніх шкіл за часів виборювання державності (1917-1920 рр.) : дис. докт. іст. наук : 07.00.01 / Анатолій Миколайович Боровик. – Чернігів, 2005. – 439 с.

2. Вільна Українська Школа: орган Всеукраїнської учительської спілки. – 1919-1920 шк. р. – № 4-5.

3. Вісті з української Центральної Ради у Києві. – 1917. – № 3. – Квітень.

4. Нова Рада – 1917. – № 34, № 96, № 123, № 180.

5. Робота другого Всеукраїнського учительського з'їзду // Вісник педагогічно-професійного з'їзду. – 1917. – 10, 11, 14, 15, 16 серпня.

6. Товариство Шкільної Освіти. Рада. Справоздання... з дня 26 вересня 1919 р. по 1 січня 1920 р. – К., 1920. – 33 с.

7. Українська революція й державність (1917-1920 рр.) / [авт. кол. Т. Бевз та ін.]. – К. : Парламентське видавництво, 1998.

8. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, м. Київ, ф. 1115 Української Центральної Ради, оп. 1, спр. 13. Протоколи засідань Центральної Ради, 13 арк.

9. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, м. Київ, ф. 2201 Міністерства освіти Української держави, оп. 1, спр. 673. Видавничий відділ Міністерства народної освіти, 3 арк.

10. Державний архів м. Києва, ф. 346 Товариство шкільної освіти, оп. 1, спр. 1. Протоколи загальних зборів, комісій Товариства шкільної освіти, 25 арк.

Дата надходження до редакції: 05.01.2015 р.

УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ. ПРОФІЛЬНЕ НАВЧАННЯ

УДК 37.014.5

Лілія ВАСИЛЬЧЕНКО,
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри дидактики та методик навчання
природничо-математичних наук
Запорізького ОПППО

ПРОБЛЕМИ ДОСЯГНЕННЯ НОВОЇ ЯКОСТІ ОСВІТИ ТА ОСВІТНІХ РЕЗУЛЬТАТІВ

У статті аналізується система неперервної педагогічної освіти, завдання якої – розробка, адаптація та впровадження в практику роботи педагога механізмів, які забезпечать прийняття ним адекватних педагогічних рішень при виборі технологій навчання.

Ключові слова: *якість освіти, цілі та результати освіти, освітні технології, стандарти освіти.*

В статті аналізується система послєдипломного педагогічного образования, основное задание которого – разработка, адаптация и внедрение в практику работы педагога механизмов, обеспечивающих принятие им адекватных педагогических решений при выборе образовательных технологий.

Ключевые слова: *качество образования, цели и результаты образования, образовательные технологии, стандарты образования.*

Before the system of postgraduate education is worth serious study: development, adaptation and implementation of a wide practice of mechanisms that ensure the adoption of adequate teacher pedagogical decisions when choosing educational technologies in the practice of the lesson.

Key words: *quality of education, goals and outcomes of education, educational technology, educational standards.*